Zab termesztése

Zab termesztése gazdálkodóknak: takarónövény, gyomelnyomó, sokoldalú gabonaféle

A zab (Avena sativa) egy- és kétéves pázsitfűféle gabona, amelynek széles körű hasznosíthatósága – emberi táplálkozás, abraktakarmány, szárított takarmány, gyógyszeripari alkalmazás – kiemelt szerepet biztosít a vetésszerkezetben. A Primag fémzárolt zab vetőmag-kínálatában márciusi vetéssel és június–augusztusi betakarítással számolhatunk. A zab egyedülálló tulajdonságai közé tartozik a kiemelkedő gyomelnyomó képessége, allelopátiás hatása (az aprómagvú gyomok és a búza-árvakelés populációját is csökkenti) és a takarónövény funkció. A Magyar Államkincstár 19/2024. AM rendelete szerint az AKG-támogatott zöldugar-keverékek között zabos bükköny kombinációban jelentős szerepet kap. A Növénytermesztéstan 1. szakirodalom szerint a zab szén:nitrogén aránya nagyobb, mint az őszi kalászosé, ezért bedolgozáskor nitrogén-immobilizációval kell számolni.

A zab termesztési döntésénél az alábbi szempontok együttes vizsgálata ad jó alapot:

- vetésidő (kora tavasz, illetve augusztusi másodvetés takarónövényként)
- hasznosítási cél (abrak, étkezési, takarónövény, zöldtrágya)
- talajtípus (középkötött talajok ideálisak, de a homoki zab jól tűri a homokos talajt)
- fémzárolt vetőmag minősége
- AKG-kompatibilitás (zabos bükköny keverékben)

A NÉBIH szerint a zab a magyarországi vetésszerkezetben fontos elem, főként az állattenyésztés (lovak, juhok) abraktakarmányaként és a humán táplálkozás (zabpehely, zabliszt) alapanyagaként.

Botanikai jellemzők

Egyenes állású őszi kalászos, a zabok családjának primitívebb tagja, magképzése a füvek családjához hasonló. Magassága 70–150 centiméter, levelei laposak, érdesek, 4–8 mm szélesek és akár 25 cm hosszúak. Kalásza nyitott és kevésbé tömött, ezermagtömege 15 gramm körüli. Gyors növekedés jellemzi, ennek és allelopátiájának köszönhetően jó gyomelnyomó képességű, a szövetei elbomlásakor a talajba jutó anyagok gátolják az aprómagvú gyomok csírázását, sőt, akár a búza árvakelés populációját is képes 90–95%-kal csökkenteni. Hatékonyan használhatjuk továbbá a fonálférgek kontrollálására, itt azonban érdemes tudnunk, hogy melyik fajta mely nematódák ellen hatásos.

Fejlődése hűvös, mérsékelten csapadékos körülmények között a legjobb, 0 Celsius-fok körüli hőmérsékletig hidegtűrő, de nem fagytűrő, mínusz 7-8 Celsius-fokos fagyban elpusztul. Tápanyagban szegény talajokon is jól termeszthető, a kémhatás tekintetében a 4,5–7,5 közötti pH-intervallum megfelelő számára. Leginkább a homokos és vályogos talajokat kedveli, de a nehézagyag talajokon is megél. Az árnyékot nem, a szárazságot azonban jól tolerálja. Mint a zabfélék általában, kifejezetten érzékeny a talajban maradó gyomirtószer-maradványokra.

Főnövényként kora tavasszal vethető 1–3 cm mélységbe. Az alkalmazott vetőmagmennyiség 80–120 kg/ha hazánkban, gyengébb talajokon vagy gyomos parcellákon érdemes a magasabb normát kivetni. Nitrogénigénye az elérni kívánt termésmennyiségtől függően 60–80 kg/ha. Az árpa sárga

törpülés vírusának nagymértékben ellenállnak a ma elérhető fajták, és a legtöbb fajta a rozsdákra is rezisztens.

Beillesztése a takarónövény-technológiába

A homoki zab kultúrnövényeink betakarítása után takarónövényként jól hasznosítható egyéves fűféle. Nitrogéntartalma magasabb, szén:nitrogén aránya alacsonyabb, mint a többi őszi gabonának, ebből következően maradványai bedolgozásakor kevésbé áll fenn a nitrogén immobilizációjának kockázata. Monokultúrában vetve 4–7 t/ha biomasszát állít elő, azonban növekedése gyorsabb, mint a többi őszi kalászosé, ez teszi különösen kedvelt takarónövényé.

Vetése augusztus második felében és szeptember első két hetében javasolt. A keverékben jól dolgozik együtt a nitrogénkötő növényekkel, remek támasztónövénye a bükkönyféléknek és a takarmányborsónak, de a lóbabbal is jól társítható. A talajközeli színtér kitöltésére adhatunk a mixünkhöz facéliát (mézontófüvet), herefélét, valamint talajművelő retket is. Utóbbi különösen a tömörödött talajok esetén javasolt, hiszen a homoki zab a felső talajrétegben ugyan jó talajt hagy maga után finom gyökérzetének köszönhetően, a mélyebb rétegekbe azonban nem ér le. Tehát egy homoki zab, lóbab, facélia és talajművelő retek keverék a felszín feletti és felszín alatti 3-3 réteget is nagyszerűen kitölti. Javasolt magnormája komponensként 5–15 kg/hektár.

Amennyiben a téli fagyok nem terminálják, hengerezéssel, kaszálással és gyomirtással is elpusztítható. Ha korábban szeretnénk megsemmisíteni, akkor kalászolás stádiumában a gyomirtás és a hengerezés együttes alkalmazása a célravezető, későbbi fázisban (tejes érés) pedig a mechanikai terminálás önmagában is elegendő lehet.

Magas fehérjetartalma miatt állati takarmányként is jól hasznosítható, amely remek lehetőséget ad a takarónövény-állomány hasznosítására, valamint természetes módon történő terminálására. A szarvasmarha mellett a juh is nagyon kedveli, a birkák még kalászolás után is szívesen fogyasztják a lábon álló homoki zabot.

Gazdálkodói tapasztalatok

Magyarországon a gabonafélék kevésbé elterjedtek a takarónövény-keverékekben, azonban a homoki zab, a tavaszi zab és a rozs – eltérő céllal történő – alkalmazása minden takarónövényes gazda számára megfontolandó.

Őszi kalászos vagy repce betakarítása után, tavaszi kapás főnövény előtt vetve a homoki zab remek keverékalkotó. Egyrészt kompenzálja az ilyen esetekben javasolt pillangós takarónövények (lóbab, takarmányborsó, herefélék, bükkönyfélék) lassú növekedését és kordában tartja a gyomokat addig, amíg a nitrogénkötő növények meg nem erősödnek. Jól tűri a szárazságot, a 2018-as, csapadékban szegény ősszel is jelentős mennyiségű zöldtömeget fejlesztett. A kúszó habitusú pillangósvirágúaknak kifejezetten jó társnövénye.

Vizsgálataink alapján jól tartja a felszín közelében az előző főnövényből ottmaradó vagy a takarónövény elé kijuttatott nitrogént. A Kárpát-medencei klímának köszönhetően december-január folyamán kifagy, szára eldől, szalmája lassan összeesik. Megdőlt állapotban is 85–90%-os talajtakarást biztosít, amely kitart a március végi–április eleji vetésekig.

Egyetlen „kontra” érv az ára, amely kétszeres-háromszoros is lehet a tavaszi zabéhoz képest. Ennek ellenére javasoljuk kipróbálását, hiszen nevéhez hűen a gyengébb talajokon is remekül működő, talajtakaró, gyomelnyomó és nitrogénmegtartó takarónövény a homoki zab.

Gyakori kérdések a zab termesztéséről

- **Mikor kell zabot vetni?**

A Primag és a hazai szakirodalom szerint a zab kora tavaszi (március-április) vetésű, a betakarítás június–augusztus között történik. Takarónövényként és másodvetésként augusztus második felében vagy szeptember első két hetében is vethető.

- **Milyen talajba ajánlott vetni a zabot?**

A zab a középkötött talajokon adja a legjobb termést, de viszonylag jól tűri a gyengébb talajadottságokat is. A homoki zab kifejezetten a homokos, könnyű talajokra szelektált, ahol más kultúrák nehezen termeszthetők.

- **Miért jó takarónövényként a zab?**

A zab kiemelkedő gyomelnyomó képességű egyéves fűféle, gyors növekedéssel és allelopátiás hatással. A talajba jutó anyagai gátolják az aprómagvú gyomok csírázását és csökkentik a búza-árvakelés populációját, így ideális őszi-tavaszi takarónövény.

- **Mire kell figyelni a zab takarónövényként való bedolgozásánál?**

A zab szén:nitrogén aránya magasabb, mint az őszi kalászosé, ezért bedolgozáskor nitrogén-immobilizációra kell számítani. Érdemes nitrogénkötő pillangósokkal (pl. bükkönyfélékkel) keverékben vetni, amelyek kompenzálják a nitrogén-igénybevételt.

- **Mi a különbség a zab és a homoki zab között?**

A klasszikus zab (Avena sativa) abrak- és étkezési célú, középkötött talajokon termeszthető. A homoki zab (Avena strigosa) zöldtrágya- és takarónövény-célú, kifejezetten a homokos, könnyű talajokra alkalmazható, kiemelkedő gyomelnyomással.

- **Lehet a zabot AKG-támogatott területen vetni?**

Igen, a Magyar Államkincstár 19/2024. AM rendelete szerint az AKG-támogatott keverékekben a zabos bükköny kombináció kiemelt szerepet kap. A zab és bükköny együtt vetése biztosítja a takarónövényt és a nitrogénmegkötést is.

- **Miért fontos a fémzárolt zab vetőmag?**

A fémzárolt zab vetőmag ellenőrzött, minősített szaporítóanyag, amely garantálja a fajtatisztaságot, csírázóképességet és a vetőmag tisztaságát. A Nébih fémzárolási szabályzata rögzíti a magyar minősítési rendszert.

- **Hol vásárolható fémzárolt zab vetőmag?**

A Primag fémzárolt zab vetőmag-választéka az online webshopban érhető el, valamint a homoki zab

a zöldtrágya növények kategóriában.

Kisokos/Hasznos tudnivalók a zab termesztéséről

- **A zab szerepe a magyar gabonatermesztésben**

A zab Magyarországon a kisebb területű, de speciális szerepkörű gabonafélék közé tartozik. A magyar nemesítés hagyományai a klímaadaptált, hazai viszonyokra szabott fajtákat fejleszti. A zab abraktakarmányként a lovak és juhok kiemelt energiaforrása, a humán táplálkozásban pedig a magas béta-glükán-tartalom miatt funkcionális élelmiszer (zabpehely, zabliszt, zabital).

- **Botanikai jellemzők és élettani sajátosságok**

A zab egyéves fűféle, a pázsitfüvek (Poaceae) családjába tartozik, akárcsak a búza, az árpa vagy a rozs. Különlegessége az allelopátiás képessége: a talajba juttatott metabolitok gátolják az aprómagvú gyomok csírázását. Hidegtűrése 0 °C-ig terjed, ami lehetővé teszi a kora tavaszi vetést. Magassága 80–150 cm, kalásza laza bugájú.

- **Takarónövény és zöldtrágya funkció**

A zab takarónövényként és zöldtrágyaként is kiemelkedő. Monokultúrában 4–7 t/ha biomasszát képes termelni, ami a talaj szerves anyagaként hasznosul. Nitrogénkötő növényekkel (pillangósok, bükkönyök) keverékben vetve támasztónövényként is funkcionál, miközben az allelopátia gyomelnyomó hatása is érvényesül. Az AKG-rendszerben a zabos bükkönyt kiemelt keverék.

- **Termesztéstechnológiai alapok**

A zab termesztéstechnológiája viszonylag egyszerű. A kora tavaszi (március elejei) vetés a leghatékonyabb. Vetésnorma 150–180 kg/ha. A tápanyag-utánpótlás során a foszfor és kálium különös figyelmet érdemel, a nitrogén az előveteményhez igazodva. A betakarítás a magok érésekor, jellemzően júliusban (kora) vagy augusztusban (későbbi) történik.

- **Zab a vetésszerkezetben és klímaadaptációban**

A klímaváltozás kihívásai között a zab a hidegtűrő, kora tavaszi vetésű kultúraként előnyt élvez. Másodvetésként a nyári hőstresszt elkerülő stratégia részeként az augusztus végi vetése zöldtakarmány- vagy zöldtrágya-célra ideális. A vetésforgóban megszakítja a búza-monokultúrát, csökkenti a kórokozó-felhalmozódást, és előveteményként javítja a következő évi terméskilátásokat.

Forrás

- Növénytermesztéstan – Szántóföldi növénytermesztéstan (MEK)
- Magyar Mezőgazdaság – A zab: betekintés egy egyedülállóan egészséges gabonafélébe
- Nébih – Fémzárolt vetőmag: vetése termésbiztonságot eredményez
- NAK – Vetésszerkezet és vetésforgó (zab termesztési szabályok)
- KAP.gov.hu – Agrár-környezetgazdálkodási kifizetések (AKG) felhívás
- MezőHír – Takarónövények: biomassza, zöldtrágya, talajmegújítás

További hasznos tudnivalók

- Nébih – Fémzárolt vetőmag: vetése termésbiztonságot eredményez
- NAK – Vetésszerkezet és vetésforgó (zab termesztési szabályok)
- KAP.gov.hu – Agrár-környezetgazdálkodási kifizetések (AKG) felhívás

PRIMAG
1991